

עוד יוסף בני חי – אמותה הפעם

מים ראשונים: קשה למצות את הדרמה הגדולה של סיפור יוסף ואחיו, שנכון אולי יותר לקרוא לה: סיפור יעקב ובניו - יוסף ואחיו. כבר דנו בנושא זה מנקודות מבט והיבטים שונים בדברינו בפרשת ויגש [ולא יכול יוסף להתאפק, היו דבריו של יהודה נראים לכל צד, יהודה יוסף ובנימין, הסיפור שלא סופר](#); ועוד בפרשות [וישב, מקץ וויחי](#) והדברים מרגשים כל פעם מחדש. אך עדיין ראויים הדברים להישמע ולהידרש גם תחת הקריאה "עוד יוסף בני חי", שהיא ללא ספק אחד משיאי הסיפור. האם זו צעקת שמחה המלווה בהתפרקות והשתחררות גדולה של מי ששָׁרַע עם אל ויכל לו ולפגעי קורות העתים, או אמירה רפויה בכניעות ונמיכות קומה, של אבא דואב ומיוסר שכבר ראה הכל ושמע הכל וזכה לכאורה לסוף טוב ולקץ סיוטיו בעת שכבר כלו כוחותיו. שים לב לשימוש הן בשם "יעקב" והן בשם "ישראל" בפסוקים שלהלן.

וַיִּגְדּוּ לוֹ לְאִמֶּר עוֹד יוֹסֵף חִי וְכִי־הוּא מִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפַּג לְבוֹ פִּי לֹא־הֶאֱמִין לָהֶם: וַיִּדְבְּרוּ אֵלָיו אֵת פְּלִדְבָרָיו יוֹסֵף אֲשֶׁר דָּבַר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וְתָחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנֵי חַי אֲלֵכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטָרִם אָמוֹת: (בראשית מה כו-כח).¹

פירוש רס"ג לבראשית מה כח – די של חיים

רב – די לי שעוד יוסף חי.²

פירוש רש"י על הפסוק – די של שמחה

רב – רב לי עוד שמחה וחדווה, הואיל ועוד יוסף בני חי.³

פירוש חזקוני על הפסוק – מה אכפת מהמשלה

רב עוד יוסף בני חי וכי הוא מושל - רב עוד לי אם הוא חי. איני חושש בממשלתו.⁴

פירוש דעת זקנים מבעלי התוספות על הפסוק – רב החובל, ריבוי דברים

רב עוד יוסף בני חי – פירוש: יעקב קרא "רב" למביא העגלות כמו רב החובל, ושאל לו: עוד יוסף בני חי? כי אותך אני מאמין יותר מהם.⁵ דבר אחר: בניו היו מאריכים בדברים ומספרים לו גדולתו של יוסף, לכך אמר להם: רב לכם לספר בזה. אך אָמְרוּ אִם בְּנֵי חַי בְּאֵמֶת. ואם אמת, אלכה ואראנו בטרם אמות.⁶

¹ עוד קודם לכן מופיע ביטוי דומה כאשר יוסף מתוודע לאחיו ואומר להם: "אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אֲבִי חַי" (בראשית מה ג). הבן האהוב מתקשה להאמין שאביו הדואב עוד חי והאב האהוב מתקשה להאמין שהבן האובד עוד חי. שים לב למילה "עוד" בשניהם. ואולי קדם לכל אלה הדיאלוג הפשוט והענייני בפרשה שעברה בין יוסף לאחיו: " ... וַיֹּאמֶר הַשְּׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזֶּקֶן אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם הַעוֹדְנֵנוּ חַי: וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאֲבִינוּ עוֹדְנֵנוּ חַי" (בראשית מג כז-כח). אולי כבר שם, תחת חילופי מידע נימוסיים ואינפורמטיביים, החל להתרקם החיבור הרגשי-אנושי של בית יעקב מחדש. ראה פרשני מקרא, כפסיקתא זוטרתא, שאומרים שכאן הודיעו האחים ליוסף שיעקב חי, אבל סבא יצחק (האב הזקן) נפטר. ראה חשבון השנים בדברינו [מות יצחק ורבקה](#) כמה שנים חי יצחק בחיי יוסף.

² לאחר שקודם מבאר רס"ג: "ויפג לבו – נסתפק בדבר", עכשיו הוא מפרש שיעקב מכיר בטובה ומסתפק בבשורה שיוסף חי. יותר מכך, אין הוא צריך. ראה בדומה מדרש שכל טוב (בובר) על הפסוק: "רב - דבר גדול הוא זה עלי ודי לי בו, שעוד יוסף בני חי". וזה ביטוי שחוזר בחז"ל הרבה: "דייך ...", "דיו ...", "דייך ...". ועוד. ראה כדוגמה ירושלמי סנהדרין פרק י הלכה ח, בדברי המלאך ללוט: "מהר המלט שמה - דייך שאת ממלט את נפשך". או בתוספתא מסכת יומא פרק א הלכה ד: "דייך ששימשת תחת כהן גדול שעה אחת לפני מי שאמר והיה העולם".

³ לאחר שקודם מבאר רש"י: "ויפג לבו - נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים", עכשיו הוא מפרש שהאמין ולבו נחלף שוב והפעם לשמחה וחדווה. רב הוא "הרבה" והעיקר חסר מהפסוק: השמחה והחדווה. את זאת משלים אונקלוס שמתרגם: "סְגִי לִי חֲדָוָה" ומוסיף את המילה: חדווה. האבל הגדול התפוגג והפך לשמחה רבה וגדולה.

⁴ פירוש חזקוני מדגיש שתגובת יעקב היא רק לבשורה שיוסף חי. לחצי השני של דברי האחים: "וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים", יעקב לא מגיב. זה לא מעניין אותו. דיו בכך שיוסף חי. בדרך זו הולכים פרשנים רבים. ראה פירוש רבי בחיי בן אשר: "רב עוד יוסף בני חי. ע"ד הפשט: לפי שאמרו לו שני דברים: עוד יוסף חי וכי הוא מושל, מה לי אם הוא מושל, רב לי שהוא חי". כך גם בפירוש ריב"א: "רב עוד יוסף בני חי, כלומר אתם אומרים לי עוד יוסף בני חי וכי הוא מושל, רב לי אם עודנו חי ואפילו איננו מושל". ופירוש ר' חיים פלטיאל: "רב עוד יוסף בני חי. כלומר אתם מספרים בגדולתו, די לי הרבה שמחה מאחר שעודנו חי ואפילו אינו מושל", ועוד.

⁵ ויש לקרוא את הפסוק כך: "רב! עוד יוסף בני חי?" ולא כמו כל הפירושים לעיל: "רב, עוד יוסף בני חי!". יעקב כבר לא מאמין לבניו ושואל את הגוי המצרי שנשלח לפקד על העגלות אם נכונים הדברים! גם ברגע שיא זה, יש יותר נתק ופירוד מחיבור והשלמה. מחיר החיבור חזרה עם יוסף הוא הניתוק מהאחים. ראה דברינו [הסיפור שלא סופר](#) וכן [לוי ישמענו יוסף](#).

⁶ ראה בדומה פירוש צרור המור: "רב עוד יוסף בני חי. יפה דרשו לפי שהיו בניו מאריכין בגדולתו. אמר להם ישראל אביהם: רב לכם אל תאריכו בספור גדולת מעלתו. כיון שהוא חי אלכה ואראנו ואלה לאל כעל גמולות כי לא הלכתי בגדולות". פירושים אלה (וקודמיהם בהערה 4 לעיל) מסבירים אולי גם את התחלפות השם מיעקב לישראל, מסוף פסוק כז לתחילת פסוק כח: " ... וְתָחִי

בראשית רבה פרשה צד סימן ד – כוחו של יוסף, מה רב טובך

"ויואמר ישראל רב עוד יוסף בני חיי" - רב הוא כוחו של יוסף בני, שכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקו. הרבה ממנו הוצאתי שאמרתי: "נסתרה דרכי מה" (ישעיה מ כז), ובטוח אני שיש לי ב"מה רב טובך".⁷

בראשית רבתי פרשת ויגש, בראשית מה כו, עמוד 221 – אין מתנחמים על המתים

"כי לא האמין להם". את מוצא אעפ"י שאמר יעקב: "טרוף טרוף יוסף" (לז לג), לא האמין להם שהוא מת. שלכך לא חפץ להתנחם לפי שאין מתנחמין על החיים. וכיון שהגידו לו עוד יוסף חי, הפך לבו לטובה וידע והכיר כי אמת אמרו, לפי שבתחילה לא האמין לקבל תנחומין, כדכתיב: "וימאן להתנחם" (לז לה) לפי שבלבו היה חושב שהוא חי.⁸

רשב"ם בראשית פרק לז פסוק יא – חיבור העגלות והחלומות

ואביו שמר את הדבר - מה צורך לכתוב זה? אלא כשבאה לו הבשורה ולא האמין לבניו שהוא חי, "וירא ישראל את העגלות אשר שלח פרעה", כי לא נשלחו כי אם על פי המלך כמו שכתוב שם "עגלות על פי פרעה", אז האמין על ידי החלומות שמוכיחין שסופו להיות מושל ועגלות הללו על ידי מלכות וממשלה באים, ומתוך כך אמר רב עוד יוסף בני חי. כי תימה גדולה היה היאך האמין אחרי שראה כותנתו מלאה דם?⁹

פירוש הדר זקנים בראשית מה כו – סרח בת אשר¹⁰

"וויגידו לו לאמר". מדרש: מהו לאמר? לפי שסרח בת אשר יצאה לקראתם ושמה שהיו מדברים מן יוסף וכי הוא חי רצתה והקדימה והגידה ליעקב. ואמר לה: כן תחיי. ומברכתו של צדיק עדיין היא חיה והיינו דאיתא בסדר עולם סרח בת אשר חיה לעולם.¹¹

רוח יעקב אביהם: ויאמר ישׂרָאֵל רב עוד יוסף בני חיי וכו'. רוחו של יעקב חייתה מחדש ואילו רוחו של ישראל קצרה לראות את יוסף ולוודא שהפעם לפחות האחים אינם משקרים. שהרי כבר דרשו בבראשית רבה צד ג: "ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי ויפג לבו, תני ר' חייא: מה טיבו של בדאי הזה? אפילו אומר דברים של אמת אין מאמינים אותו".

⁷ את המדרש מעניין הצד המוסרי והוא מקפל את משפט השמחה והדרמה של יעקב, שמפנים שיוסף עוד חי, למסר שחשוב לו: יוסף עומד בצדקותו, יוסף עומד בנאמנותו לבית אביו ומורשתו. יוסף לא התייאש גם אחרי כל מה שעבר עליו, בעוד שאני, יעקב, כבר התייאשתי כשאמרתי: "נסתרה דרכי מה' ומאֲלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר". ראה הפסוק שם שפותח במילים: "לְמָה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתִדְבֹר יִשְׂרָאֵל" (הפסרת פרשת לך לך), למה תדבר כך יעקב ותאמר: "נסתרה דרכי מה' ומאֲלֹהֵי מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר". ראה גם מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת ויגש פרק מה סימן כח: "רב עוד יוסף בני חי. רב כוחו של יוסף בכמה צרות הגיעוהו ועדיין הוא עומד בצדקתו". ואיך יודע יעקב שיוסף עומד בצדקו? בכך שחידש את הקשר עם יעקב ומשפחתו, החזיר את שמעון (אולי שמע כבר גם על הדרמה עם בנימין). ראה בנימין. ראה אחרונים בדברינו [היו דבריו של יהודה נראים לכל צד](#). נראה שעפ"י מדרשים אלה יש לקרוא את הפסוק כך: "רב עוד יוסף, בני חי!"

⁸ הרעיון שיעקב מיאן להתנחם על יוסף כל אותם שנים כי האמין בלבו פנימה שיוסף כן חי "אי שם", מופיע גם במדרשים אחרים, כגון מדרש תנחומא (בובר) פרשת וישב סימן ח: "יודע היה יעקב אבינו ברוח הקדש שהיה יוסף חי, לפיכך לא קיבל עליו תנחומין, שאין מקבלין תנחומין על החי" (ראה גם בראשית רבה פד כא ועוד). ראה שם גם הוויכוח עם המינים לגבי האמונה בתחיית המתים על בסיס פסוק זה. אבל כאן נראה שהמדרש לוקח את "כי לא האמין להם" של פרשתנו, כשהאחים מבשרים ליעקב שיוסף חי, ומחבר אותו עם "וימאן להתנחם" של פרשת וישב ואומר שאדרבא, קל היה ליעקב להאמין בפרשתנו שיוסף חי, כי בכל אותם עשרים ושתיים שנים ארוכות ודואבות, לא האמין יעקב לאחים שיוסף מת. אם נכונה הבנה זו במדרש זה, אזי הקריאה "רב עוד יוסף בני חי" נשמעת בטון הרבה יותר רך ומפויס, של אדם שהאמין כל השנים בדבר מה ועתה מתברר שצדק. וגם הביטוי "ויפג לבו", איננו כפי שמסביר אבן עזרא: "שעמד לבו ודמם", או כרמב"ן: "שפסקה תנועת הלב והיה כמת", גם לא כרש"י: "נחלף לבו ... לא היה לבו פונה אל הדברים" ואפילו לא כרס"ג: "נסתפק בלבו". אלא, כמו נרגע לבו, התפוגג לבו, כמו הופג החשש, הופג הכאב, התפוגג האבל - כביטוי חיובי. ואם נכונה השערה וקריאה זו של מדרש זה, אזי גם פסוק כו: "וַיִּגְדּוּ לוֹ לְאָמֵר עוֹד יוֹסֵף חַי וְקִיָּהוּא מִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּפֹּג לְבָבוֹ כִּי לֹא־הָאֵמִין לָהֶם", מקבל פירוש חדש ומפתיע.

⁹ רשב"ם כפשוטן המקרא לא מוכן ללכת את כל כבדת הדרך הארוכה שעשה מדרש בראשית רבתי הנ"ל (אם זכינו לכוון נכון שם) ולהעתיק את "כי לא האמין להם" של פרשתנו, בעת הבשורה שיוסף חי, אל פרשת וישב בעת הבשורה "טרוף טרוף יוסף". אבל הוא מסכים שיעקב לא האמין לאחים כל אותם שנים ולפיכך קל היה לו להאמין ולומר: "עוד יוסף בני חי" בפרשתנו. שאם לא כן, שואל רשב"ם, איך יכול כעת יעקב להאמין שיוסף חי אחרי שראה את כותנתו מגואלת בדם? ואגב, אנו למדים את חשיבות העגלות ששלח יוסף להביא את אביו עפ"י רשב"ם. לא כמו המדרשים הרבים שמקשרים את העגלות עם "פרשת עגלה ערופה" שבה נפרדו יוסף ויעקב בדברי תורה בעת ששלח אותו לראות את שלום אחיו בתחילת פרשת וישב (בראשית רבה צד ג), וגם לא כפרשנים לעיל שמפרידים בין ממשלתו של יוסף ובין עובדת חיותו וממעטים בתפקידם של העגלות ששלח יוסף (הערות 5, 7 לעיל). העגלות שהם הסימן למלכות, הם שאושו את רוחו של יעקב והחיו מחדש את אמונתו העמומה, כל אותם שנים, שיוסף חי. רשב"ם, כאמור, אינו עושה את כל כבדת הדרך הקיצונית של מדרש בראשית רבתי הנ"ל, אבל מסכים שהקריאה של יעקב "רב עוד יוסף בני חי" איננה צעקה של חזרה לחיים, איננה שינוי דרמטי, אלא אמירה רכה ומפויסת של אדם שהאמין כל השנים בדבר מה ועתה מתברר שצדק. אך אי לאמונה כזו ומה כבד מחירה.

¹⁰ ספר 'הדר זקנים', בדומה לספר 'דעת זקנים' שהבאנו לעיל הוא לקט פירושים מאת בעלי התוספות על התורה, ועל פירוש רש"י. לא ידוע מי המלקט ומתי נלקט. ויש עוד פירושים של בעלי התוספות על התורה ועל פירוש רש"י בדפוסים שונים.

¹¹ מדרשים אחרים נותנים לנפתלי את הזכות להודיע ליעקב שיוסף חי, כגון בראשית רבתי פרשת ויחי מט כא עמוד 246: "נפתלי אילה שלוחה. אמר על נפתלי שהיה איש שלום ... והוא בִּשְׂרַ יַעֲקֹב בְּיוֹסֵף וְאֵל עוֹד יוֹסֵף חַי. כשראה יעקב לנפתלי שבא מרחוק, היה

רשב"ם בראשית פרק מה פסוק כח – חזרה לדי שהוא חי

רב - די בפוגת לבי שלא האמנתי, אלא ודאי עוד יוסף בני חי.¹² פשטות אחרים של ערמוניות אומרים והנם הבל.¹³ ואני הצעיר שמעתי: רב עוד יוסף בני חי, אתם אומרים עוד יוסף חי וכי הוא מושל, רב לי במה שהוא עדיין חי אפילו אינו מושל. אלכה ואראנו בטרם אמות וגוי.¹⁴

בראשית רבתי פרשת ויגש, בראשית מו ל – אמותה הפעם

"אמותה הפעם" (ראשית מו ל).¹⁵ א"ל יעקב, יוסף בני כששמעתי עליך שאתה חי, אני אמרתי "אלכה ואראנו בטרם אמות" (בראשית מה כח). ולפי שאין אדם יודע את עתו, הייתי מתירא שמא לא אזכה לראותך, הלכתי לבאר שבע והתפללתי לפניו שלא יגזור עלי מיתה עד שאזכה לראותך. ועכשיו שראיתך, מכאן והלאה איני חושש למיתה, אלא כל זמן שירצה הקב"ה לגזור עלי יגזור.¹⁶

בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשה צה – עוד רגע ולא הייתי בין החיים

"ויואמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם" - ראוי הייתי למות באותה הפעם, אילולי ששלחת ואמרת לי כי עודך חי.¹⁷

אומר: הנה נפתלי בא טוב מדבר שלום ... הנותן אמרי שפר". זה נפתלי שגם קפץ מארץ כנען למצרים להביא את הקושאן על מערת המכפלה כאשר עשו מעכב את קבורת יעקב במערת המכפלה (מדרש אגדה בובר פרשת ויחי, פרקי דרבי אליעזר לח). אבל המדרש שלנו נותן לסרח בת אשר, אותה דמות אגדית שהשלימה את מניין בני ישראל בירידתם למצרים (בראשית רבה צד ט), שגילתה למשה היכן קבור ארוננו של יוסף ודאגה שיועלה ממצרים (מסכת סוטה יג ע"א, שמות רבה כ ט). היא שהאריכה ימים עד מלכות דוד (לפחות!) ומזוהה עם האישה החכמה מאבל בית מעכה שהתווכחה עם יואב ומנעה את הרס העיר במרד שבט בן בכרי (תנחומא וירא יב, קהלת רבה ט ב). היה איפוא מי שהכין את יעקב לבשורה המפתיעה ובעקיפין סייעה לו לקרוא: "עוד יוסף בני חי". ראה גם התיאור הציוני אך הודיעה סרח ליעקב בשעה שעמד בתפילה: "מה עשתה? המתינה לו עד שהוא עומד בתפילה ואמרה בלשון תימה: יוסף במצרים? יולדו לו על ברכים מנשה ואפרים? (המדרש הגדול, פרשת ויגש, מה כו). אבל מפתיע מכל מצאנו בפירוש תולדות יצחק (ר' יצחק ב"ר יוסף קארו, דודו של ר' יוסף קארו בעל השולחן ערוך, ספרד-פורטוגל-קושטא, מאה 15) דברים פרק לג פסוקים כד-כה, בברכת משה לשבת אשר: "ולאשר אמר ברוך מבנים אשר יהי רצוי אחיו וכו' ... הטעם שביך לאשר זאת הברכה, לפי שהיה מוחרם שהחרימו למי שיגלה שיוסף חי, וסרח בת אשר אמרה ליעקב יוסף חי וכו'". ולפי זה, אפשר שסרח בת אשר גילתה ליעקב שיוסף לא מת וסיפור כתונת הדם אינו נכון, כבר הרבה לפני התוודעות יוסף לאחיו בפרשתנו. מישהו הכין את יעקב לבשורה הרשמית שיוסף חי. מישהו באוהל יעקב שלא יכול היה לראות בצערו הכבד עשרים ושתיים שנה והיה מוכן להפר את החרם שהחרימו האחים! ומי שעשה זאת, זכה לברכת משה ולחיי עולם.

¹² אמרנו לעיל שרשב"ם לא הולך את כל כברת הדרך של מדרש בראשית רבתי, אך עדיין ניתן לקרוא קטע זה של רשב"ם בשתי קריאות שונות: הראשונה, בדומה לפרשנים האחרים, כאן, כעת, בעת הבשורה שיוסף חי, פג לבו של יעקב לרגע ולא האמין, אך מיד חזר והאמין שיוסף חי כפי שכבר הסברנו לעיל. והקריאה השנייה, די בפוגת לבי כל השנים שבהם לא האמנתי, כעת אני רואה בוודאות שצד לבי שפג כל השנים מלהאמין שיוסף איננו, כי הנה "עוד יוסף בני חי". כך או כן, "רב" הוא "די" כפי שראינו לעיל אצל פרשנים רבים אחרים בעקבות רס"ג.

¹³ בקטע זה נלחם רשב"ם בפרשנויות נוצריות על הפסוק: "עוד יוסף בני חי" ומכאן לשונו החרפה. ואין זה מעניינינו הפעם.
¹⁴ רשב"ם, המכנה עצמו כאן "צעיר", חוזר לפירושים שכבר ראינו לעיל, בפרט אצל חזקוני וסיעתו (הערה 4 לעיל) ואולי הוא ראש לכולם. הוא משלים את הפסוק ומזכיר לנו שדברי יעקב בשלמותם הם: "רב עוד יוסף חי, אלכה ואראנו בטרם אמות". כפי שראינו בפירוש דעת זקנים מבעלי התוספות לעיל, שרשב"ם נמנה עם תקופתם, וכפי שמתרגם כתר יונתן את הפסוק ומרחיב: "ויואמר ישראל רבות טובות עשה עמי יי, הצילני מידי של עשו ומידי של לבן ומידי של כנעני שרדפו אחרי, והרבה נחמות ראיתי וקויתי (וצפית) לראות. לזה לא קיויתי (צפיתי), שעד עתה יוסף בני חי אולי עתה ואראנו לפני שאמות". כפשוטו, שאספיק טרם שאמות; אך כמדרש, אולי גם ברוח אחרת, כפי שנביא להלן.

¹⁵ "אמותה הפעם" אומר יעקב כשהוא פוגש את יוסף – חזרה על דבריו שאמר כשהתבשר שיוסף חי: "אלכה ואראנו בטרם אמות". אין זה מקרי כמובן ושתי אמירות אלה המקשרות את המוות עם הבשורה והחוויה שיוסף חי, קשורות זו בזו. כבר דנו במקצת על "אמותה הפעם" בדברינו [פגישת יעקב ויוסף](#), כאן נחזור ונאיר את הנושא באור נוסף ונקשר אותו לנושא: "עוד יוסף בני חי".

¹⁶ "אמותה הפעם" איננו בקשה למות, אלא המשך של "לכה ואראנו בטרם אמות". עכשיו שזכה יעקב לראות את יוסף, מביע משפט זה הרגשת שובע וסיפוק, כאומר: אילו כאן היו מגיעים חיי לסיומם – מקובל עלי. החיים מכאן ואילך, אם אזכה, הם בונים: "מכאן והלאה איני חושש למיתה, אלא כל זמן שירצה הקב"ה לגזור עלי יגזור". בדרך זו הלכו פרשנים רבים. ראש לכולם הוא אולי אונקלוס שמתרגם את הפסוק בהרחבה: "ויואמר ישראל ליוסף אלו אנא מאית זמנא הדא, מנחם אנא". ואחרי, פסיקתא זוטרתא (לקח טוב): "ויואמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. כלומר אם אפילו אני מת, הפעם הזאת איני חושש". רד"ק מפרש: "אמותה הפעם - איני חושש שאם אמות הפעם הזאת, אחרי ראותי את פניך". שכל טוב (בובה): "ויואמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם. הזאת ואיני חושש ואף על פי שאיני מגיע לימי שני חיי אבותי". אברבנאל מדגיש שוב את הפרדה בין יוסף הבן ויוסף המלך-השליט: "אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי, רוצה לומר: עתה אמות שמח וטוב לב כיון שראיתי פניך לא בעבור הממשלה אשר לך כי אם להיותך חי כי זהו ראש שמחתי לא דבר אחר". וכן הוא אצל פרשנים רבים אחרים. מקור יהודי לפתגם: 'לראות את נאפולי ולמות'?

¹⁷ מדרש קצר זה ניתן לפירוש באופנים רבים ואנו נוטים לפרשו על דרך התוכחה. מה ששלחת אלי שעודך חי, אומר יעקב ליוסף כאשר הם סוף סוף נפגשים, היה ממש ברגע האחרון! רצית אולי לחנך את האחים שלך ולגמור איתם חשבונות, להגשים את חלומותיך, אבל עוד מתיחה קטנה של החבל הדק ואותי כבר לא היית מוצא בין החיים. וגם החלום השני שלך לא היה מתקיים. ראה פירוש כלי יקר על הפסוק: "אמותה הפעם. לפי שקודם זה היו חיי חיי צער והיה חשוב כמת בחיי כאילו כבר מת ועבר ובטל מן העולם, אבל עכשיו שנאמר ותחי רוח יעקב אביהם שנעשה איש חי, מעתה יהיה מעותד אל המיתה ורק פעם אחת ולא הרבה מיתות, כי החשוב כמת מחמת חיי צער דומה כאילו בכל יום הוא מת". עכשיו אוכל למות מיתה טבעית, אומר יעקב ליוסף, אבל דע לך שכבר אלף מיתות של צער וכאב עברו עלי. בכיוון זה נראה לנו גם לשזור את פירוש רמב"ן בתיאור מפגש יוסף עם יעקב המתואר בבראשית מו כט. רמב"ן מתווכח שם עם רש"י מי נפל על צווארי מי ומי הוא שבכה עוד ואומר בין השאר: "... והנכון

פירוש ספורנו על הפסוק – בקשה למות?

יהי רצון שאמות בזאת התשועה ולא יוסיף עצב עמה.¹⁸

מדרש תנחומא פרשת ויחי סימן ד – לא תמות כאבותיך, תחיה טו"ב שנים במצרים

... ואף אברהם תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואנכי הולך ערירי" (בראשית טו), לכך א"ל הקדוש ברוך הוא: "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום" (שם). יצחק תבע מיתה בפיו, שנאמר: "ואברכך לפני ה' לפני מותי" (בראשית כז), לכך כתיב: "ויגוע יצחק וימות" (בראשית לה). יעקב תבע מיתה, שנאמר: אמותה הפעם. אמר לו הקב"ה: אתה אמרת אמותה הפעם - תשב י"ז שנה.¹⁹

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: בהמשך לדברינו האחרונים על התביעה או הכמיהה או הבקשה למות ולסיים את החיים בנקודת זמן מסוימת, ראה דברינו [מעשה בזקנה אחת](#) בדפים המיוחדים.

בעיני כי כבר היו עיני ישראל כבדים קצת מזוקן, וכשבא יוסף ... לא היה ניכר לאביו וגם אחיו לא הכירוהו. לפיכך הזכיר הכתוב כי כאשר נתראה אל אביו שהביט בו והכירו, נפל אביו על צוארו ובכה עליו עוד, כאשר יבכה עליו תמיד עד היום הזה כשלא ראהו. ואחר כך אמר: אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך. ודבר ידוע הוא מי דמעתו מצויה, אם האב הזקן המוצא את בנו חי לאחר הייאוש והאבל, או הבן הבכור המולך. אין סוף טוב לסיפור 'יעקב ובניו' – יוסף ואחיו, יעקב לא זוכה לראות ממש את יוסף. יעקב שכבר כבדה ראייתו, חש והרגיש את יוסף, בקולו, במגעו ובבכיו, אבל לא במראה. ומ"אמותה הפעם", חזרה ל: "לכה ואראנו בטרם אמות", לא בשמחה ולא בחדווה, אלא באימת המיתה. "הקול, קול יעקב", אבל יעקב כבר לא יעקב שהיה.

¹⁸ האם זה מתוך השמחה והנחמה כמו שראינו לעיל, או השלמה של סוף הדרך שגם אותה ראינו לעיל? ספורנו הוא הפרשן שאומר בבירור שיעקב ביקש למות כאן ועכשיו. בדרך זו הולך גם מדרש תנחומא שנראה מיד, אשר שם את יעקב יחד עם אברהם ויצחק שהגיעו לשובעה ותבעו למות, אבל הסיום שלו הוא בכ"ז אופטימי כפי שנראה.

¹⁹ בניגוד להשלמה אצל אברהם ויצחק, לא תמות, כי תחיה אומר הקב"ה ליעקב. ולא בארץ כנען בה ביקשת לישב בשלווה וקפץ עליך רוגזו של יוסף, אלא דווקא בארץ מצרים בה קפץ עליך מעמדו הרם של יוסף. ואכן זכה יעקב לשבע עשרה שנה של חיים טובים ונחת של "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה". גם פירוש כלי יקר שלעיל מיקמנו אותו בצד הפסימי, מסיים בנימה דומה. ראה דבריו במלואם שם: "אמותה הפעם. לפי שקודם זה היו חיי חיי צער והיה חשוב כמת בחייו כאילו כבר מת ועבר ובטל מן העולם, אבל עכשיו שנאמר: ותחי רוח יעקב אביהם שנעשה איש חי, מעתה יהיה מעותד אל המיתה ורק פעם אחת ולא הרבה מיתות ... וכן נאמר (בראשית מז כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב חיי שבע שנים וארבעים ומאת שנה, כי על ידי חיי שלוה שהיה לו באותן שבע עשרה שנים היה דומה למפרע כאילו חי כל מאה ארבעים ושבע שנים חיים נעימים הקרוין חיים באמת". סוף טוב בכל זאת?